

FORTUNA (478) *sb f*

o oraz a jasne.

sg *N* fortuna (174). ◇ *G* fortuny (113). ◇ *D* fortunie (50). ◇ *A* fortunę (45). ◇ *I* fortuną (40). ◇ *L* fortunie (26). ◇ *V* fortuna (9), fortuna (1) *KochWr.* ◇ *pl N* fortuny (1). ◇ *G* fortun (9). ◇ *A* fortuny (1). ◇ *L* fortunach (8); -ach (4) *LubPs, RejAp, HistRzym, RejZwierc*, -ach (3) *Mącz* (2), *GostGospSieb*, -(a)ch (1). ◇ *A pl (lat)* fortunus (1).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Los, przeznaczenie, przypadek; fortuna Mącz, Modrz, JanStat, Cn; casus Mącz, Vulg; occasus Vulg; fors, sors Cn [fortuna – szczęście, przygoda tak zła jako i dobra Mącz 134d; – szczęście Calep; powodzenie dobre, złe; trefunek, traf, trafunek – fortuna Cn] (446) :*

a. *Niezależny od woli ludzkiej splot wydarzeń, ślepy traf przynoszący powodzenie i niepowodzenie (197) :* A ták dziwno łie łwiat toczy Krzywe ma fortuná oczy *RejRozpr* H4; *RejJóz* E7v; w prętkiey chwili tho przychodzi/ iż ludzie aż do obłokow podwyżłza fortuná/ á zás wyłokie aż do ciemności pogrąza w głębokóć. *HistAl* F5, D8v; *BielKom* D8; Gdyż ieft łlepa fortuná á nie pátrza thego/ Opułciwłzy godnego nátká niczemnego. *RejWiz* 97; (*marg*) Fortuná Czo Yełt. (—) Iedni zwáli fortuná komu łie łzczęłciło/ A iż tho ták s przypadku włzytko łie łporzyło/ Ze drudzy zá tho mieli by to iáka páni/ Ták ná łwiecie łzydziłá tu włzytkimi námi. Málowáli iá wzgorę oná kołem toczy/ Iedny w zacnołć wywylłza drugie ná doł tłoczy. Ze iá potym niektorzy zá boginię zwáli/ Ofiáry/ vpominki/ y łwieczki łtáwiáli. Drudzy tho zwáli fáłum/ po polłku przypadkiem *RejWiz* 127v, 10, 87v, Cc5v; Ku dołtátku/ tym go ielzcze fortuná zdołiłá/ Ze Zuzánná/ połlubiona iego zóná byłá. *KochZuz* A2, A3v; Náłurá wzrołt/ vrodę/ Więć y rozum dáłá/ Fortuná teź do łwego/ nic nie zámiełzkáłá. Bo opátrzyłá łtanem/ zacnołciá/ y worki *RejZwierc* 56v, 3, 41v, 56; mułim iecháć gdzye Pan Bog s forthuná powiedzye. *BielKron* 413, 81v, 256v, 338v, 400v; Cedere fortunae, Nie przećywić łie fortunie. *Mącz* 43b; Si voto fortuna subscriperit, By fortuná chćiáłá łolgowáć/ by łie wedle moyey żáđliwołci łtáło. *Mącz* 375d; Quencunque casum fortuna invexit hunc apte et quiete ferat, Iákałzkolwiek przigodę fortuná prziniolá táká mułi łkromnie cierpieć. *Mącz* 477c, 289a, 309d, 417c; *GórnDworz* D2, D3, M5v; tho ieft wola boża: áby pod tą klobá fortuny tu żywiáć/ przez ty przypadki doczełné byłes łolerowan. *BiałKat* 208v; Nie wierz łwieckim przypadkom/ nie łufay fortunie/ Bo cie tá w łás záwiolłzy ni wzwielf kiedyć łunie. *RejZwierc* B4; Ale thy łkárby czo od fortuny przypadáią/ y rdzá ie łnádnie łogryzie/ y w niwecź łie obráćiá *RejZwierc* 133; łwiat ani fortuná wziáć nie moze co mu cnotá dáłá. *RejZwierc* 134v; Fortunę trudno kto ma wwinowáć/ Ten winien kto iey nie vmie łpráwowáć. *RejZwierc* 226, Bv, B4, B4v, 22, 71 (32); *BielSpr* 35v; Fortunie nie vfiáią bo co iedno dáłá/ Włzytko záraz łzepili by zás nie łobráłá/ Ale łławę á cnotę máią w łilney łieczy *PaprPan* H3, E4, G3, K4, L4, Q4 (10); *ModrzBaz* 73v; *KochOdpr* B2; *Oczko* A3v; *KochPs* 59, 73; Tác ieft włádzá fortuny/ móy námiłzy [!] łynie: Ze nie ták vłkárzáć łye/ kiedy námi co zginie/ Iáko dźiękowáć łrzebá/ że wđdam co zolłtáło: Bo to włzytko niełzczełcié w ręku łwoich miáło. *KochTr* 24, 16; *StryjKron* 255; *KochJez* A4v; Y fortuná nie záwłdy łroźno łię námi łtáwi: Bywa teź czás/ że dobrá myłł w człowieku łpráwi. *KochEpit* A2, A2v; PRzy iednym łzczęłciu łwie łzkodźie łóg dáie: Głupi nie wıdźi/ Więć fortunie łáie. *KochFr* 35, 18, 35 [2 r.], 49, 107; Fortunie łzypilniá ród łowinowáćwá/

Doftoieństwo/ máiętność/ fkarby/ y bogactwá KochDz 105, 109; Lecż teraz niechay fortuna pokaże/
Komu przyładzić krolewnę dziś każe. KochSz A4; Kogo fortuná frogim nie pobiłá Tego łáfkáwym
okiem nie zmamiłá. KochSz C3v; Oftátek/ iáko zácznie/ Ták fortuná niech kona: raczyli łáfkáwie/
Raczyli też ináčéy: my siedziém w iéy práwie. KochPieś 10; Iam tylko lámá bez mężá zołtálá/ Sroga
fortuná tá mi go záyżrzálá. KochPieś 19, 10, 35 [2 r.], 41 [3 r.], 42; KochTarn 74; PudłFr 28 [2 r.], 58,
63, 71; GórnRozm A2; Fortuná nawy ná morzu ípráwuie/ Fortuná w bitwách zwycięstwem ízáfuie
KochWr 16, 33; PaprUp A2; ZawJeft 30; Calep 431b; GostGospPon 169; GostGospSieb +3; Phil M4;
Im cię wyszézey podniešie/ y w możność wtroi Fortuná/ tym fie tobie nižéy kłásć przyštoi. GórnTroas
22; O boże/ iáko dziwnie fortuná ízáfuiefz/ Co dáléy/ to więtzé złé ná nas wynáduiefz. GórnTroas
64, 7, 23, 36, 61, 64 (8); GrabowSet Yv; KochFrag 30, 39, 44; RybGęśli Bv, C, C4; SarnStat 952;
KlonKr C4 [2 r.]; KmitaSpit C2, C6; FOrtuna dobrym mieniem iák Bogini rządzi/ Wízem pánuie/
leć bárzo z krełu fwego błądzi. Zdrádlíwa nieftáteczná bo ná kole ftoi/ Przewrotnym CzahTr L4v,
Bv [2 r.], L4v; Fortuná rádniey íeft wicher á niželi wiátr: bo z pewnego kątá nie wieie/ ále fię záwzże
w około wije y kręci/ okrętem náłzym rozmáicie obráćiác y wichrzác. Raz pogodná/ drugi raz
ízalóná y nieftáteczná/ raz matká/ drugi raz mácochá/ raz bogáta/ drugi raz nágá/ raz íezdná/ drugi
raz piefzá/ raz kroluie/ drugi raz żebrze/ raz páni/ drugi raz błáźnicá. KlonFlis B, E; SapEpit A4v;
Zyłám dofyć ná fwiecie iák fortuná chciálá/ Teraz záfie pod ziemiá iuż będę buiálá. PudłDydo B6,
A2, B6; SzarzRyt B3, B3v, D2v, D4.

Przysłowia: Abowiem ták fortuná fwe kołá obráca/ Ni lámá wzwie/ bo flepá/ gdzye kogo námáca.
RejWiz 100v; uważyl fobie odmienność fortuny iáko fie oná dziwnym kołem toczy RejZwierc 66;
Fortuná záwzdy ná kole fie toczy RejZwierc 229v; Tákci fortuná zártkim kołem biega, Kochánych
mija, zániedbánych íięga. KlonKr Ev; Dobry zyłk pewny á prętki choć rowny/ Stráłzny ow główny
Co nim Fortuná ízáwia ná fwym kole KlonFlis E2v. [Ogółem 5 r.]

fortuná błędlíwemi drogámi chodzi. BielKron 130v.

Fortes fortuna adiuvat, Smiálym fortuna folguye Mącz 134d.

Frazy: »czas z fortuná się (od)mieni(a)« [szyk zmienny] (5): Grekowie íęli fwe páńftwá rozfzyrzác/
ále fie czás s fortuná mieni/ záfie miedzy nimi wnétrzne walki poczęły być BielKron 117; Co dziś
iednemu to potym drugiemu bywa/ ták czáfy s fortuná fie mieniá BielKron 129v, 116v, 129, 325.

»fortuna się odmieni(a)« (2): radác fie fortuná częłtokroc odmienia BielKron 256v; Fortuná prętko
rádá fie odmieni/ Vżrzyfz go w íárzy czo chodził w zieleni. RejZwierc 229v.

»fortuna (roz)pieści; pieszczota fortuny« [szyk zmienny] (6; 1): Wiem żeć to dziwniey będzye iż
czáfem dobrego/ Marna podká przygodá/ á onego złęgo/ Náwłzem pieści fortuná/ wśzytko mu
przypada RejWiz 130v, 5v, 6, 6v, Cc8v; RejZwierc 21v, 144.

»wsztyko w ręku ma fortuna« (1): wśzytko tho w ręku ma fortuná BielKron 256v.

Zwrot: »kusić fortunę« (1): Pan Kanclerz widzę content ex p^{rae} senti statu rerum niechce daley
kusic fortuny ActReg 103.

Wyrażenia: »koło fortuny« (3): Abowiem gdyż wśzyfscy w kole prętkim fortuny obcuiemy/
częłthokroc z bogactw w vboftwo / z wefela w ímęthek/ z wyfokołci ná niskoć [!] y tám y lám fie
przemieniamy HistAl C5, C5; Rota fortunae, Koło fortuny Mącz 358d.

»los fortuny« (1): Dla tego zdrowie fwe pod wżeláki los fortuny wydawam. *BielKron* 306v.

»niepewna fortuna« (2): Siłá niefczęścié może: á náłzé rozmyłły/ Ná wyroku niepewnéy fortuny záwiłły. *KochPam* 83; *RybGęśli* Bv.

»nieustawiczność, niestałość fortuny« (2 : 1): Tu ma káždy báczyć iákie przemiennosci ná swiecie/ á nieuftáwiczność fortuny/ ten ktory mnimał wżytek świat zwalczyć mocą swoią/ przyzedł ná niewiáltę mizerną ktora go zwalczyłá *BielKron* 113, 254; iżbyś go ciełzył á rozwodził mu odmiennosc czáłow á niestałość fortuny/ á przywodził go kthemu áby fie nie frálował/ á ciełzył fie nádzieią/ á Pánu Bogu wżytko poruczał. *RejZwierc* 150v.

»fortuna odmienna (a. przemienna)« (2): rádżę káždemu/ áby fie nie ládził Nikt pewnie ná twey láłce/ bo by fie sam zdrádził. (*marg*) Forthuná odmienna. (-) *RejZwierc* 3; O fortuna przemienna przeczes mié opuściłá? *HistRzym* 78.

»odmiennosc (a. odmiana) fortuny« [szyk 3 : 2] (5): *RejZwierc* 21, 66; Plácząc wzdychał Krzyżakow pobitych záłuiąc/ Przygody/ ímierz/ odmiennosc fortuny ízacuiąc *StryjKron* 532, 66, 225.

»fortuna omylna« [szyk 2 : 2] (4): *RejJóz* E7v *marg*; Y fortunie omylney teź nie záwždy dufay/ Rádżey cnego rozumu s poćiwostíá słuchay. *RejZwierc* B4, 124, 178v.

b. Przypadek, traf (16) : wítápił ná gorę z ludem swoim pátrzyć ktorey ítronie fie lepřza fortuná powiedzye *BielKron* 101v; Alea, Káżdá grá/ która ná fortunie wiśi/ yáko lá Kołtki/ Kárty/ Warcaby. *Mącz* 6c; Nam fors significat Szczęście/ Fortunę/ Przigodę. *Mącz* 134d, 485d; *KochSz* C2v; *KlonWor* 72 [2 r.].

Szeregi: »fortuna a przygoda« (1): Contingens, dicitur quod aeque accidere et non accidere natura comparatum est, Przigodna rzecz z fortuny á przigody wířząca. *Mącz* 440a.

»trafunek albo fortuna« (1): Partae opes non casu, sed ingenio, Olięgnione bogáctwá nie z tráfunku álbo fortuny ále z dołćipu y z pilności. *Mącz* 278c.

Wyrażenia przyimkowe: »z fortuny« (1): Stámtąd wiatrem gwałtownym záiecháliřmy ku págorkowi [...] s fortuny fie tráfiło. *BielKron* 449.

»na fortunę« (6): Ieřt tá źiemia od Kráiny caput viride íiedń íet mil álbo ořm/ bo iuź byli pobłádzili Ářtronomowie álbo źeglarze w kompáfięch/ ták ná fortunę ięcháli *BielKron* 444v; *Mącz* 479b; *Calep* 145b;

~ *Zwrot*: »na fortunę się (s)puścić« [szyk zmienny] (3): *Mącz* 279a; gdy fie powrozy porwą/ máłřth fie złamie/ ábo obáli/ źagle rozerwane ípádną/ puřci fie ná fortunę/ nie vżywáiąc iuź ani řtyru / áni Compáfu *GórnDworz* Ff4v; Gdyź igránie vcźciwe ná fortunę zgołá Pufczáa fię: nie wykracza z iey wláłnego kołá. *KlonWor* 72. ~

c. Czyjř los, koleje życia (23) : *ForCnRWiet* Av; Y poznałem ia że iednáka fortuná wżytkim przychodzi/ y pomyłiłem iż táź fortuná przydzye mnie co y błáznowi *BielKron* 79v; pořłáł do niego miáłto fiebie řlugę iednego vbrawřzy go w fwe řzáty krolewřkie/ áby mu powiedziáł co go ma zá fortuná potkáć. *BielKron* 163, 122v, 246, 260v; Stare meliore loco, W lepřzey fortunie być. *Mącz* 417b, 21d, 379d, 384c; *WerKaz* 289; Prżeto nie o teráźnieyřzyby fortunie wáłzey rádźyć trzebá/ ále o przyřłzey/ która przydździe z niedořtátkiem. *GórnRozm* I4v; *GostGospPon* 169; *GórnTroas* 14; *SzarzRyt* Dv.

Przysłowie: mądry łam fortunę zawsze łobie tworzy, Ztądże czemu by nierad nic nań nie przychodzi. *CiekPotr* 25.

Fraza: »fortuna się mieni« (2): Od tegoż czału poczęła łie fortuná Grekom mienić *BielKron* 60v, 325 *marg*.

Zwrot: »[z kim] fortunę podjąć, cierpieć, używać« [*szyk zmienny*] (1 : 1 : 1): tę łwámi podeymę fortunę co y wy *BielKron* 227; ktorzy winni łnámi iednáką fortunę ćierpieć/ roziecháli łie precz nic nieuczyniwłszy *BielKron* 228, 244v.

Wyrażenie: »oboja fortuna« (1): człowiek [...] Przełzłých rzeczy nie wściąga/ przyłzłých vpátruie: Y łerce ná oboię fortunę gotuie. *KochTr* 25.

d. Powodzenie, sukces, pomyślność, szczęśliwy los; *successus Mącz, Calag; fortuna Mącz, Cn; occasio Mącz; felicitas Cn* [szczęście; szczęśliwość, dar Boży do częstego dobrego powodzenia w sprawach – fortuna Cn] [*w tym pl* (5)] (199) : *ForCnRWiet* Av; Dobrze łie nam przy oyczu wodziło/ Boże by tak y przy łinie było: Włzitycy byłmy na to przizwolili/ Byłmy długo w tey Fortunie byli. *KlerPow* [7], [5]; *WróbŻółt* G2; Dziękvye tesz Krol ye⁸⁰ m. polsky [...] yz mv V. C. m. dal znacz o zdrowiv fortunach y zwicziestwie swoym *LibLeg* 11/32, 10/148v; *SeklKat* L2v; Iedno łie gráiąc nie łę kay/ A grác s káżdym nie odrzekay/ Smiáłość fortunę podpyera/ Kto mężnie komu dociera *BielKom* F2, D5; *GliczKsiqz* I4; Fortuná częłtokróć niewinnego opufzcza/ ále dobra nádzyeia nigdy. *BielKron* 102v; pánował łat XXXVII z wielką czią/ powagą/ y fortuną. *BielKron* 181v; Oni pierwłzy Turcy vłyzawłzy o iego fortunie/ przyłáli kniemu *BielKron* 239v; Then dziwną łwą fortuną [...] krolełtwo ku Helełpontowi áż do brzegow morzá Euxińłkiego rościągnął. *BielKron* 239v; rozumiem że małz łpráwiedliwość/ przetoć Bog fortunę dáie *BielKron* 253; Bárdilus Kłiążę z Pánnoniey zhárdział był z łwey fortuny *BielKron* 296; Kronikarze náłzy [...] więcey y dłuze y piłáli o przeciwnym łzczęściu łtárlznych náłznych/ niłzi o fortunie ich. *BielKron* 334, 10v, 55, 102v, 109v, 125 (31); *Mącz* 45a, 90a, 95c, 123c, 180b (9); [*Bog by*] mu przymnazał włzytkich fortun łák czału woiny/ iáko też czału pokoiá. *Górndworz* Hh6v; A też ia fortuny nie pátrzę kiedi przychodzi/ ále kiedi odchodzić ma *RejZwierc* 13; Bo fortuny trzebá żeglarzowi/ oraczowi formánowi/ łákże y káżdemu rzemiełnikowi/ ktho łie ią para áłbo kto iey łzuka. *RejZwierc* 22, 21v, 22, 135, 146 *marg*, 178v (14); *PaprPan* Cv, Aa, Dd4v; *ModrzBaz* 51v; Niechay iáko chce człowiek w łzczęściu pływa/ [...] Iełli z fortuną rozum łye nie łprzęże/ Tákíeży łmierci co byđło podłże. *KochPs* 74; *KochSz* B3; A ci co ztobą teraz przełtawiają/ Twéi łye fortunie/ nie tobie kłániáią *KochPieś* 35; *KochTarn* 74; *PudłFr* 13; *GostGospSieb* + 4v; Bućim łie/ iż fortuná z niebá ná nas łpáđłá/ To mieyłce Gręczyn trzyma/ zkąđ Troia vpáđłá. *Górntroas* 23; *KochCn* B4v [2 r.]; *RybGęšli* C2, C3v; *KlonKr* D4v; Ale iże fortuná z wielkością przełtaie/ Niechay przedsię łmiáłości gnuśny nikt nie łáie. *KmitaSpit* Cv; *KlonWor* **6v.

fortuna w czym (4): *FalZioł* V 22c; *GlabGad* M5; Boże pomnoż ye ná łwyecye/ á day im łáłkę a fortunę we włzytkich rzeczách. *GliczKsiqz* C; Pan Bog dawa [...] fortunę w zebrániu łkárbow y dobrego mienia *BielKron* 79v.

W przeciwstawieniach: »fortuna ... nieszczęście (5), niefortuna (2)« (7): O milá fortune ty ná^m mnogo dobre⁸⁰ czyniłz/ Ale przekłété Niełłzczęćcie tego nienáwidziłz. *ForCnR* E3v, E3v [2 r.]; Od tegoż czału poczęła łie fortuná Grekom mienić/ iáko wielką fortunę mieli/ łák zálię wielką niefortunę

BielKron 60v; Plus ad miseram quam ad beatam vitam momenti, Więcey pomaga ku nieźczęściu niżli ku fortunie. *Mącz* 230b; pan Bog/ niekiedy połyła fortunę cnotliwym/ áby ye z niebeźpieczeństwá wyrwálá: á drugdy theż połyła nieźczęście/ áby w dobrym bycie człówek nie zálnął *GórnDworz* Hh6v; *RejZwierc* 146.

Tytuły (2): Fortuny ij Cnoty Różnořt/ w Hiftorij o niektorym młodzieńczu vkázaná *ForCnR* kt; Piřał theż [*Mikołaj Rej*] dla białych głow Zátárgnienie Fortuny s Cnotą *RejZwierc* Aaav.

Frazy: »[komu] się ku fortunie jest« (1): yedno my fyte tesch kv fortunye yefth yz yednę wyesz w ktoreyem fyte ya kochal y mam nadzieye wmyłóczywim bodze y wthvreczkym Czarzv yz yą nam wroczy *LibLeg* 10/124v.

»fortuna (po)służy, przestaje służyć« (2 : 1): *GlabGad* M3v; fortuná im pořlúżyłá iz nieprzyacięle řzkodniki řwoie porázili. *BielKron* 339v; Fortuná dilapsa devolant omnes, Iáko skoro fortuná przeřtánie służyć rozlatáyá fie wřziřci. *Mącz* 505d.

»fortuna na tę i na owá stronę przechodzi, skłania się« (2 : 1): bili fie dobrze fortuná y náte y ná owę řthronę fie řklániáłá *BielKron* 245, 256 [2 r.].

»(za)chwieje się fortuna« (3): Niech fie chwieie fortuná/ przydzieć k rozumowi. *BielSat* N [*idem*] *BielSjem* 36; *GrabowSet* Yv.

Zwroty: »mieć fortunę« [w tym: do kogo (1), ku czemu (1)] [szyk zmienny] (9): *FalZioł* V 52v; A tak za lařką bořką ktoram ya fortune theras miał. zaden Pan takowey fortuni. nygdj niemial any řwiczięřtwa na przeczywko nieprzyacięlowy řwe^{mu} yako my teras pan bog raczil dacz *LibLeg* 10/148; do oycow wielebnych nie miał fortuny/ ábowiem go Papieź kłáł trzynáćcie lat *BielKron* 183, 102; Florere re bellica, Fortunę mieć ku walce/ Walecznym być. *Mącz* 131b; Y kiedy Stáv řpucza [!]/ tedy go przekopuie/ ma wielką fortunę że mu Ryby nie wynidá z wodá. *Strum* K3v; *Calag* 250a; *PudłDydo* B4.

»pokusić, skosztowác fortuny« [szyk zmienny] (3 : 2): Nakoniecz potym kazać oney Paniey na řtolczu fiedzieć á z nowotku fortuny w rodzeniu pokuřić. *FalZioł* V 22c; *BielKron* 108, 237v; Tentare fortunam, Skořztowác fortuny. *Mącz* 448d, 9b.

»szukać fortuny« (2): Item zefnal iřch zukayancz fortuny na drodze Gdanřki nicz nyenalářł *LibMal* 1543/67; *RejZwierc* 21v.

»fortun(y) życzyć, winczowác, życzliwy« [szyk zmienny] (3 : 1 : 1): oddawřchi mv lyřth nářch. bendzye yemu řzdrowya y wřchitkych fortvn na them nowem paniřthwye ymyenyem nářchem vynczowal. *LibLeg* 11/172; *BielKron* 412; *Mącz* 203a; Fortuny życzyć. Sczęście winřzowác. Gratulari. *Calag* 250b; IEy miłóść Páni nářzá/ mátká miłóřciwa/ Ieřt żeńřkiemu narodu wřzech fortun życzliwa *BielSjem* 15.

Wyrażenia: »dobra fortuna« (3): *GlabGad* N4, P5v; Manca virtus sine accessioⁿe [*fortunae*], Cnotá króm dobrej fortuny mdłá/ niedořtáteczna yefth. *Mącz* 206b.

»mała, řrednia, wielka fortuna« [szyk 13 : 2] (2 : 2 : 11): *FalZioł* V 51; Oczy małe á okrągle człóweka znamio. mgłęgo [...] ktory teź małey ieřt fortuny. *GlabGad* N6v, M5, N6v; *MiechGlab* 18; Teź mu o wielkey fortunie ná walki powiedzyał/ ále nie długi żywot. *BielKron* 125, 60v, 111v, 116v, 438v, 242 (9); In coelo esse Proverbium, Fortuny wielkey vřziwác. *Mącz* 167a.

»nieustawiczna fortuna« (2): Wargi nie równe [...] też głupiego znamionują, wżakoż nieiako chciwe⁸⁰ chwały, á nie wftawicznejy fortuny *GlabGad Ov*, M3.

»szczęśliwa fortuna« (1): Stella Iovis coniuncta cum luna ad ortus puerorum salutaris, Fortuná fzcześliwa *Mącz* 366a.

Szeregi: »fortuna, (a, i) cnota; fortuná z cnotą« [szyk 5 : 5] (6; 4): *ForCnR kt*; *ForCnRWiet Av*; Iáko cnotá z rozumem y fortuná roznemi gościńcy chodzą. *RejZwierc A5v*; Cnotá s Fortuną rozno s łobą chodzą A nigdy w iednym gmáchu fie nie zgodzą. *RejZwierc 211v, 21v, 22, 211v, [275]v, Aaa4*; *SzarzRyt D3v*.

»szczęście, (a, i) fortuna« [szyk 5 : 3] (8): wiele ieft ijnych mędrzców [...] ktorzi o Szczeńciu a o Fortunie ludłkie pifali *ForCnRWiet Av*; Successus, Fortuná Szczeńcie. *Mącz* 45a, 43d, 133a, 327c; *Calag 248b, 250a*; Ale fzczeńcie y fortuná máiąc wielką moc w fktuku woyny/ czeńto z ledá máluczkich przyczyn vmysły y porády ludzkie [...] ináczey y opák obraca y odmienia. *StryjKron 175*.

»fortuna a wodzenie« (1): Cum omnia mea causa velles mihi successa, Ządałes mi wżelákiesy fortuny y wodzenia. *Mącz* 45a.

Wyrażenia przyimkowe: »na więtszą fortunę« = *szczęśliwym zbiegiem okoliczności* (1): A w ten czas na więthfzą tich posflow fortunę był w krakowie v kxiążęcia Vafiłko kxiązę Rulkie *MiechGlab 18*.

»za fortuną« (2): Malzoⁿkom z łobą w ołobnołci dobrze zchodzic fie, bo tak plod za fortuną moze richlo być. *FalZioł V 54*; Thamze Mathká pogimana [...] za fortuną ołfoblywa fynovy zapamyethalemv potayemnye yefth vłchla. *LibMal 1546/111*.

Personifikacja (40): *ForCnR E3v [3 r.]*; *ForCnRWiet Av*; Ten sumnienie czną zonę miał Potem fię żdrugą pobratał. Czo ia fortuną nazywał Onę flachetną przez wygnał *RejKup b3v*; Iuż y zyfk fyn moy ffortuną Chodza łobie jnłłá ftroną *RejKup p3, b4, d4, d5v, d7 [2 r.]*, E [2 r.] (15); *BielKom B4*; udafzli fie zá fortuną á zá márłzałki iey/ thák iákoś o nich fłyłzał/ pewnie fie fżpetnie ołładzić mułłfz. *RejZwierc 126v, [121]v [4 r.]*, 122 [4 r.]*,* 122v [2 r.]*,* 135v, Aaa3v.

Wyrażenie: »pani fortuna« (7): Bo iefli łobie włpomniłz czały młodości łwoiey/ żeś zá tą pánią fortuną y zá iey dworem po włztyki czały łwoie biegáł/ nie moze być iedno iż záwždy przełtráłzone sumnienie w łobie ználeś mułłfz. *RejZwierc 124, 23 [3 r.]*, 122 [2 r.]*,* 127v.

e. *Niepowodzenie, zły los; res adversae, asperae* *Mącz* [*nieszczęśliwy znak, nieszczęścia znak – fortuna Cn*] (10) :

Zwroty: »przeciwić się fortunie« (1): Res adversas immoderate ferre, Przeciwić fie fortunie/ nie skrómnie cierpieć złey przigody. *Mącz* 228c.

»fortunę wycierpieć« (1): Iniurias malignae fortunae superare, Złą fortunę wycierpieć. *Mącz* 434b.

Wyrażenia: »przeciwna fortuna« (4): Retinere in rebus asperis dignitatem, Nic od poważności fwey nieodłtępic w przeciwny fortunie. *Mącz* 89a; *GórnDworz Hh2v*; *BiałKaz H4v*; Oni przeciwnéy fortuny nie znáią/ Y w dobréy síle długie látá trwáią. *KochPs 107*.

»zła fortuna« (3): Nozdrza ciałne á grube [...] vkazuią człowieka głupiego/ łgarza, pyłznego/ zwadliwego, á złey fortuny. *GlabGad O, P2*; *Mącz* 434b.

Szeregi: »fortuna albo nieszczęście« (1): Omen, Augurium quod fit ore. Est enim futurae rei pronuntiatio, ori hominis insidens, Sądzenie albo prorokowanie ná fortunę albo nieszczęście które lie ták z nienaczká yuż komu wyrwie. *Mącz* 263b.

»fortuna, przeciwności« (1): Wynurzy lie cnotá ze wśelákiey fortuny/ przeciwności. *Mącz* 218c.

2. Majętność, bogactwo, dostatek; fortuna *Mącz* [*fortuna etiam significat divitias et bonarum multarum possessiones, praesertim in plurali numero, fortunae – bogactwo, imienie, majętność* *Mącz* 134d] [*w tym pl (13)*] (22) : fą niewierni od niego wywyzśzeni/ y w fortunach kwitnący. *LubPs* K; *BielKron* 60, 428v; *Accessiones fortunae et dignitatis*, Pomnożenie w fortunách y w doftoyności. *Mącz* 43d; *Sospes*, Zdrowy/ cziście lie ná zdrowiu y ná fortunách máyący. *Mącz* 403c, 343d; *RejAp* 47v; *GórnDworz* Hh8, li [4 r.]; chociay widziłz ftany ludzkie w przełożenftwiech y w inych fortunach pływáiące/ nic lie ty tym nie obrufzay *RejPos* 281v; *BiałKat* 153v; *Posłom* y *Comisarzom* [...] Láfki Bozey y rozmnożenia wśelákich/ w dobrym zdrowiu/ fortun ná długie czáfy od Páná Bogá winfzuię *KwiatOpis* A2; *RejZwierc* 159v, 262; *Skárbow* więcey flubuięć záftániefz v niego/ Więc rozum y fortuná y porządek wśelki *PaprPan* R4; *KochPam* 80; *ActReg* 31; *KochCzJan* A2v.

Wyrażenie: »fortuny dziedziczne« (1): day w dobrym zdrowiu długo pożyć Fortun dziedzicznych: a tóż fpełná zás odłożyć Dzieciom fwoim *KochEpit* A4.

3. n-pers Bogini szczęścia, przeznaczenia w mitologii rzymskiej [*Fortuna, bogini u pogan – Fortuna Cn*] (10) : Wy ktorzyście opuścili Páná kthorzyście zápamiętháli gory fwiętey moiey/ ktorzy ftáwiaćie Fortunie ftoł/ offiáry czynicie ná nim: Policzę was mieczem *Leop Is* 65/11; *BielKron* 25, 103, 110; *Prot* A3; *RejZwierc* 227; *StryjKron* 145; Y w błędziech rozmaitych bárzo vwichłáni/ Fortunę boginią iákąś dobrą mieć chćieli *WitosłLut* A6.

Wyrażenie: »Fortuna bogini« [*szyk 1 : 1*] (2): ci wśyftek fwoy żywot fádzą w obronie fortuny Boginie którą oni zowá Náfub albo Tfuthara, o ktorey v nich pośpolite przyśłowie bywa/ [...] co mu bogini forthuná ná głowie nápiłze przy porodzeniu/ te^{go} lie żaden nie vchroni. *BielSpr* 51.

Synonimy: **1. a.** przypadek, szczęście, trafunek; **b., c.** przygoda, szczęście, trafunek; **d.** szczęście, wodenie; **e.** nieszczęście, przeciwności, przygoda; **2.** bogactwo, imienie, majętność.

Cf **NIEFORTUNA**